

Dobos Emese

KÖNYVISMERTETÉS

STEFANIE LOTTER: ELIT KULTÚRÁK – ANTROPOLÓGIAI MEGVILÁGÍTÁSBAN¹

Közel harminc éve vártuk Chris Shore és Stephen Nugent „Elit kultúrák” c. könyvét. Harminc évvel ezelőtt ugyanis Laura Nader kijelentette, hogy az antropológusoknak felsőbb szinteken kellene kutatniuk, és azt is megindokolta, hogy miért csak igen kevesen teszik ezt: „az antropológusok olyasmint szeretnek tanulmányozni, ami tetszik nekik, és az tetszik nekik, amit kutatnak, és összességében a gyengébbeket kedveljük jobban” (Nader 1972:303). Nem sok változott Nader fenti megjegyzése óta, az elmúlt harminc évben az antropológia igen elhanyagolt területe volt az elitkutatás. Mindez Marx, Weber, Pareto, Mills, Althusser, Foucault és Bourdieu jól megalapozott és vonzó elméleti alapvetései ellenére is elmondható.

Az „Elit kultúrák” előtt két kísérlet volt a 90-es években az elit antropológiai kutatására. 1993-ban a *Journal of Contemporary Ethnography* egy különkiadása foglalkozott a témával, s mintegy a „karosszékanantropológia” kiterjesztéseként a szervezeti antropológia tárgykörének keretén belül vizsgálták a kérdést. A 2000-ben João de Pina-Chabral és Antónia Pedroso de Lima által kiadott kötet foglalkozik továbbá az elittel, mely a dinasztikiák, a családi támogatás és a bizalom fontosságát jeleníti meg. Ebben szerepelt egy érdekes cikk a Bush családról, melyet George E. Marcus írt, aki ugyancsak publikálta az „Elit: etnográfiai kérdések” (*Elites: Ethnographic Issues*) c. munkát, amely Abner Cohen „Az elit kultúra politikája” (*The Politics of Elite Cultures*) mellett az egyik legfontosabb monográfia a témában.

Ami azonban kiemelkedővé teszi Chris Shore és Stephen Nugent *Elit kultúrák* című munkáját, hogy nem a hagyományos vezetésre, kasztokra és királyságokra, és nem is a szervezetek antropológiájára fókuszál. Ehelyett azt a kérdést teszi fel, hogy az antropológia miként járulhat hozzá annak megértéséhez, hogy az elit hogyan működik, és milyen eszközökkel próbálják definiálni és fenntartani az identitását, státuszát. Ezen típusú kérdések a teljes

köteten végigvonnak és etnográfiai példákat hoznak fel Észak- és Dél-Amerikából, Dél- és Délkelet-Ázsiából, csakúgy, mint Afrikából és az Egyesült Királyságból. A könyv 15 fejezetből áll, három részre osztva, ezen tematikus egységek előtt Chris Shore kiváló bevezetést nyújt a tárgykörbe és áttekintést a kötet témáival kapcsolatban. A módszertan tekintetében Shore azt állítja, hogy az antropológia elensúlyozásaként tekinthető az elit tanulmányozása. Kihívó etikai kérdéseket tesz fel a cenzúrával és a tanulmányozottak jogaival kapcsolatban. Lehetőséget ad továbbá az elméleti keret visszaállítására – amely a posztmodern irányzatokból hiányzik – azáltal, hogy a gazdaság, a politika és a társadalmi változások szociológiai és történelmi elemzésére fókuszál.

Az első rész, az „Elit, politika és periféria”, öt tanulmányt mutat be a posztkoloniális elit kérdéskörével kapcsolatban és megvitatja a régi elit reakcióját a politikai hatalmi változásokra, továbbá betekintést nyújt a marginalizált csoportok elitje körüli kérdésekbe. A tematikus egység első tanulmánya John Gledhill Mexikóról írt munkája, ahol a társadalmi reform nem jöhet létre, mert egy új rendszer akadályozná az elit magántőke-felhalmozását, a régi elit továbbra is uralja a pénzügyeket és a politikát. A következő cikkben Stephen Nugent ismerteti azokat az intézményi követelményeket, melyek révén a helyi elit kialakulhat. Amazóniában az elit a koloniális szerveződés és a későbbi gazdasági globalizációt sürgető közösségek mellékterméke, míg helyi szinten a városi mintára kialakított szociális különbségek révén jött létre. Nugent szerint az elit, mint különálló csoport, kevéssé kötelezhető egy antropológiai kutatással való együttműködésre. Az elit tanulmányozásának ezért, a korábbiakhoz hasonlóan, vagy a megközelíthető elit-populáció hagyományos módszerekkel való tanulmányozására kell korlátozódnia, vagy egy új perspektíva követése által a hatékony elit-kutatást kell célul tűzni, amely azonban technikailag vagy megoldható, vagy sem. Penelope Harvey cikke példa arra, amit Nugent „megközelíthető, ám perifériás státuszú elitnek” nevez. A cikk a perui mesztic kereskedőkön keresztül mutatja be, hogy a helyi elit hogyan gyakorol kontrollt a vidéki állami intézmények felett az Andok

1 Chris Shore & Stephen Nugent (eds). *Elite cultures: anthropological perspectives*. ASA Monographs No 38. London: Routledge, 2002. Lásd még: *Anthropology Matters Journal* 2004, 6 (1).
On-line: <http://www.anthropologymatters.com>

déli részén. C. W. Watson cikkének témája a közgazgatási, katonai és politikai munkaköröket betöltő régi elit új elitte alakulása (ezt a témát Nugent Amazóniával kapcsolatos cikke is tárgyalja), amely viszont az értelmiségi munkaköröket uralja Indonéziában, ahol a több szálon kötődő elit-csoportosulások szövetsége döntötte meg Suharto elnök hatalmát. Olvasható továbbá Jonathan Spencer tanulmánya a Sinhala buddhista nacionalizmusról Sri Lankán, amely az elit folytonosságát mutatja be azon általánosan elterjedt nézetekkel ellentétben, melyek szerint az új elit a régi, Angliát támogató elit helyébe lépett. Spencer elemzése rámutat, hogy a brit koloniális társadalom hogyan erősítette meg a kicsi, családi kapcsolatokon alapuló elit status quo-ját, amely a mai napig domináns szerepet tölt be a politikában.

Amíg az első tematikus egység azt mutatja be, hogy az elit hogyan képes egy társadalmi területről egy másikra váltani a státusz feladása nélkül, addig a második rész, az „Elit, hegemonia és hagyomány” azt vizsgálja, hogy milyen stratégiákkal tartják fenn a státuszukat azáltal, hogy történelmet és hagyományt teremtenek és ezt fenntartva igazolják elkülönülő pozíciójukat. Elisabeth Tonkin csakúgy, mint Michael Rowland, összehasonlító tanulmányokat írt. Tonkin azt mutatja be, hogy két különböző bevándorló csoport (a fehér brit telepesek és a fekete amerikaiak) hasonló ideológiát használt pozíciójának igazolására Kenyában és Libériában; míg Rowland az elit újratermelődését vizsgálja Maliban és Kamerunban. Rowland arra a következtetésre jut a két országgal kapcsolatban, hogy míg Maliban a nacionalizmus talaján építi ki az elit a pozícióját, addig Kamerunban inkább az autokratikus hatalom révén. A következő fejezetben Sandra Evers a madagaszkári Betsileo elitéről ír, akik annak ellenére, hogy a közelmúltban érkeztek az országba, ősi sírkövekre hivatkozva a föld tulajdonosainak tekintik magukat, s illetően módon az időtlen múltba építve vélik igazoltnak jelenlétüket. Laura Peers egy érdekes városantropológiai példát mutat be, amelyben azt tárgyalja, hogy a bennszülött amerikaiak és az első kanadaiak hogyan váltak „örökös elitte” egyes észak-amerikai telepeken. Grant Evans zárja a hatalomról és legitimitációról szóló második részt egy laosi példával, ahol az elítelt és száműzetett királyi uralkodó réteg által hagyott úrt egyre inkább betölti a volt szocialista kormány, mely saját legitimitásának igazolását keresi.

Az utolsó tematikus egység, az „Elit, értelmiség és kapcsolatok” három alfejezetből áll, melyek kö-

zül kettő az Egyesült Királysággal foglalkozik. John Eade azon társadalmi központokkal foglalkozik, melyek a katolikus egyházhoz tartozó oktatási intézményekhez köthetők. Egy érdekes fordulat, hogy egyre növekszik a bevándorló családokból származó diákok száma, akik főként katolikus országokból jöttek, úgymint Lengyelország, Kolumbia és a Fülöp-szigetek. Monica Konrad kiváló tanulmánya egy másik területre kalauzol minket, a bioinformatika és a molekuláris biológia területének bemutatása révén. Felvázolja továbbá a több helyszínen végzett tepermunkával kapcsolatos módszertani problémákat a színészek kapcsolati hálója és az információ-áramlás tanulmányozása révén. Konrad egy alkalmazott antropológiai nézetrendszer képviselője, és azt javasolja, hogy az antropológusoknak be kell jutniuk olyan etikai bizottságokba, amelyek azt vizsgálják, hogy a tudósok és mások milyen eszközökkel hozzák létre a jövőbeli politikai napirendi pontokat. Ez erőteljes javaslat után Ronald Frankenberg zárja a kötetet egy rövid következtetéssel: azt a kérdést teszi fel, hogy az elitkutatás nem „az elit létezését megerősítő eszköz-e”, mely egy érdekes reflexió a kötetre.

Számomra a könyv legfontosabb alapvetése, hogy a szerzők az elit kiterjedt etnográfiai szintereken való kutatásának fontosságát hangsúlyozzák. Átfogó betekintést nyújt a témába és az elitkutatáshoz elengedhetetlen bibliográfiát is biztosít. Kiemelendő, hogy leírást ad az elitkutatással kapcsolatos módszertani problémákról, miután a közvetlen megfigyelés lehetősége korlátozott, gyakran nincs együttműködési hajlandóság, és az információhoz való hozzáférés is könnyen megtagadható. Sajnos azonban kevés szó esik a hatalmon lévő elit eléréséről és a velük való többé-kevésbé tudatos együttműködésnek a problematikájáról. Az informátorok elárulásának (mely egyértelműen ellenkezik az AAA etikai kódexével) versus az elit nézeteinek képviseletének (diktátorok, nukleáris fegyverszakértők vagy abortusz-ellenzők) dilemmája további érdekes perspektívát vázolhatott volna a kötetet gazdagítandó. Reménykedem abban, hogy az „Elit kultúrák” hatására több antropológus fog elitkutatást végezni, betekintést nyújtva ezzel a hatalom működésébe, amelynek hatását eddig csak az alsóbb osztályokról szóló tanulmányokon keresztül ismerhettük meg.

Hivatkozások

- Cohen, A. 1981 *The politics of elite culture: explorations in the dramaturgy of power in a modern African society*. Berkely, CA: University of California Press.
- Journal of Contemporary Ethnography*. 1993. Vol. 22 (1).
- Marcus, G. E. 1993 *Elites: ethnographic issues*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Nader, L. 1972 Up the anthropologist – perspectives gained from studying up. In *Reinventing anthropology*. Ed. D. Hymes. New York: Random House.
- Pina-Cabral, J. de – Lima, A.P. de Eds. 2000. *Elites: choice, leadership and succession*. Oxford: Berg.

Bécs látképe a Belvedere palotából
 Eduard Pezdika osztrák fotográfus munkája. A fotó 1928. augusztus 21.-én
 8.30 órakor készült a bécsi Belvedere palotában. A háttérben Bécs látható.